

Бережецька Тетяна Олександрівна
аспірантка кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено проблемам функціонування банківської системи в умовах економічної нестабільності. Проведено оцінку діяльності вітчизняних банків у період воєнного стану в Україні. Визначено особливості регуляторних підходів для сприяння фінансовій стабілізації.

Ключові слова: *банківська система, воєнний стан, економічна нестабільність, антикризові заходи.*

Із початку повномасштабного вторгнення економічна система України перебуває у стані розбалансованості, що характеризується коливанням макроекономічних показників та постійною зміною внутрішніх і зовнішніх умов її функціонування. Початок воєнних дій на території країни сформував умови для максимізації економічної нестабільності. Економіка та фінансова система переведені з ринкових засад регулювання на управління в «ручному» режимі для реагування на безпрецедентні виклики. Це означає появу різних обмежень і поступове переформатування економіки для військових потреб.

В умовах війни забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської системи країни є вкрай важливим. Національний банк вживає антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи (у тому числі за потреби – частково через механізми бланкового рефінансування) та посилення гнучкості банків в управлінні власною ліквідністю. Для оцінки діяльності банківської системи України розглянемо основні показники, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України за 2022 рік

Показник	Станом на:				
	01.01.2022	31.03.2022	30.06.2022	30.09.2022	01.01.2023
<i>I</i>	2	3	4	5	6
Кількість платоспроможних банків, од	71	69	68	67	67
Обсяг чистих активів, млрд грн	2053	1970	2043	2168	2354
Кредити, надані суб'єктам господарювання, млрд грн	795,5	793	793,6	836,5	801,3
Кредити, надані фізичним особам, млрд грн	242,6	250,4	235,7	230,8	209,9
Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків, %	30	27,1	29,7	33,6	38,1
Обсяг капіталу, млрд грн	255,5	208,1	230,7	211,6	218,5

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Обсяг зобов'язань, млрд грн	1798	1762	1812	1956	2135
Відсоткові ставки за новими кредитами суб'єктам господарювання, %	10,4	13,1	17,9	20,1	20
Відсоткові ставки за новими кредитами фізичним особам, %	28,7	23,2	20,7	31,4	29,8
Фінансовий результат, млрд грн	26,1	-0,2	-4,5	12	17,3
Операційний дохід, млрд грн	55	48	55	79	71
Відрахування в резерви, млрд грн	3,4	21,6	57,9	99,0	118,8
Відношення операційних витрат до операційних доходів (CIR), %	53,8	54,4	37,8	36,5	39,8
Рентабельність активів, %	4,09	-0,03	-0,46	0,48	1,18
Рентабельність капіталу, %	35,08	-0,25	-4,09	4,28	10,91

Джерело: складено автором за даними НБУ [1].

За 2022 рік кількість банків зменшилася на чотири установи, зокрема, дві з них були з російським капіталом. У червні 2022 року відбулося підвищення облікової ставки до 25%, що спровокувало реалізацію процентного ризику банківської книги тих банків, що надмірно поклалися на кредити рефінансування НБУ. Підвищення облікової ставки до 25% річних зробило раніше залучені банками кредити досить дорогими для них ресурсами.

Процентні доходи значно зросли завдяки зростанню активів, що приносять процентний дохід, а також вищим ставкам за інструментами інвестування. Додатковий дохід забезпечили переоцінка індексованих цінних паперів та доходи від торгівлі іноземною валютою. Значну підтримку процентним доходам забезпечили інвестиції в ОВДП та, ще більшою мірою, у депозитні сертифікати НБУ.

У банківському секторі виник надлишок ліквідності через надходження значних обсягів міжнародної фінансової допомоги, яка підтримала економіку, бюджет і міжнародні резерви України. А також за рахунок прямого фінансування бюджетного дефіциту Нацбанком через викуп ОВДП. Надходження нових коштів в обіг, власне, і вплинуло на збільшення ліквідності банківської системи. Банки обрали короткострокові безризикові інструменти абсорбування ліквідності. Але варто зазначити, що кошти, що вкладаються у депозитні сертифікати НБУ, насправді відволікаються від кредитування реального сектору економіки, а також фінансування дефіциту бюджету за рахунок придбання банками ОВДП.

Частково цю проблему НБУ намагається вирішити за рахунок зв'язування ліквідності за допомогою підвищення ставок обов'язкового резервування банків за поточними гривневими та валютними коштами до 10% та 20%, відповідно [2]. Унаслідок цього рішення банки будуть змушені збільшити обсяг купівлі ОВДП. Підвищення резервних нормативів не забере з ринку весь надлишок ліквідності, однак вимагатиме значно більше зусиль від банків для управління фондуванням. Таким шляхом Національний банк стимулює банки заохочувати приплив строкових коштів за рахунок підвищення депозитних ставок.

Варто зазначити, що банківський сектор навіть під час війни залишається операційно прибутковим, що забезпечує банківським установам першу лінію захисту для поглинання кредитних збитків.

Дані таблиці свідчать, що протягом 2022 року відбулося скорочення кредитного портфелю банків, насамперед, за рахунок роздрібного бізнесу. Основна причина скорочення – формування резервів за кредитами, а також погашення раніше виданих позик, що не компенсувалося новими видачами. Банки обмежують кредитування через посилення вимог до клієнтів та зниження рівня схвалення заявок. Під час воєнного стану кредити надавалися, в основному, лише на поточні потреби клієнтів, натомість в іпотечному сегменті та на купівлю авто кредитування майже не здійснювалося. Спостерігається стійкий тренд збільшення непрацюючих кредитів у портфелях банків. Поточна ситуація потребує від банків ретельної оцінки фінансового стану боржників та своєчасної реструктуризації позик для клієнтів, які цього потребують. Водночас, банківські установи мають виважено підходити до оцінки ризиків та здійснювати резервування на випадок втрат. За таких умов банки не можуть отримувати звичні прибутки, втрачають частину кредитних портфелів, а також погіршується якість останніх, що негативно впливає на можливості кредитування бізнесу.

Кредитування є базисом для відновлення економіки, тому держава повинна вживати заходів для його стимулювання. Для підтримки банків було розширено дію пільгових державних програм, спрощено доступ бізнесу до дешевих кредитів, банки вчасно отримують рефінансування, необхідне для збільшення кредитних портфелів. Це виявилось недостатньо для повноцінного відновлення кредитування, адже стандартні методи зараз вимагають навіть кредити тих позичальників, які можуть їх обслуговувати, відносити до більш низького класу і формувати резерви. Тому вважаємо, що НБУ доцільно переглянути підходи, які будуть використовуватися при кредитуванні під час війни та у повоєнний період.

На завершення зазначимо, що запроваджені НБУ антикризові заходи регулювання у 2022 році, в цілому, виявилися ефективними, хоча і потребували постійних коригувань у зв'язку з ситуацією економічної нестабільності в країні. Загалом, банківська система за результатами 2022 року зберегла свою працездатність та залишилася операційно прибутковою. Втім, для створення ефективної основи відновлення економіки банкам необхідно вкладати свої ресурси в реальний сектор та проводити роботу з непрацюючими кредитами.

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Про формування та зберігання обов'язкових резервів: Рішення Правління Національного банку України № 752-рш від 23 листопада 2017 року (зі змінами). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.03.2023).